

APIE ŠIENĄ, ĖDAMĄ SU GRYBAIS, ARBA KAIP „ATŽMOGINAMI“ STABAI

Vaclovas Bagdonavičius

Perskaitęs pirmajame lietuviškojo erotinio žurnalo „Playboy“ numeryje Irenos Kamičaitienės rašinį apie Vydūną ir antrajame apie Žemaitę, prisiminiau Petro Cvirkos apsakymą „Uogelė“. Jo personažas mažaraštis ūkininkas laikraštyje paskelbtą žinutę, kad prancūzai apstatė Ispanijos sieną sargyba, perskaitė, jog prancūzai iš bado ėda sieną su grybais. Iš šiaip taip atpažintų kai kurių raidžių tasai valstietis savaip sudėliojo tekstą, kurio prasmė, kaip matome, nuo realaus laikraštinio teksto prasmės gerokai skiriasi.

Minėtųjų „Playboy“ rašinių autorė perskaitytą, išgirstą ar kitaip susirankiotą informaciją pasirodė sugebanti taip pat genialiai suvokti ir perteikti, kaip ir minėtasis P. Cvirkos personažas. kažkas pakalbėjo ar parašė apie batus, autorei pasigirdo, kad apie ratus ir iš taip nugirstų dalykėlių ji kurdė ne kokius feljetonus ar fantastikos sričiai priklausančius rašinius, o rimtai angažuotus straipsnius su „pamąstymais“ ir neva pamatuotomis, „realiais“ faktais grįstomis išvadomis. Kai palygini tai, ką gerai žinai, su tuo, kas ten aprašyta ir interpretuota, suvoki, kad nuotolis tarp tų palyginamųjų punktų yra ne mažesnis kaip nuo Berlyno iki Tokijo. Taip ir norisi rašinio apie Vydūną pavadinimą perfrazuoti ir juo apibūdinti pačią autorę. Bet tą daryti baisu, nes gali atsidurti teisme. Vydūnas jau seniai miręs, jis į teismą nebesikreips, tad galima ant jo pilti visokias pamazgas, niekinti jo atminimą, apsimesus, kad ne taip nugirdai, meluoti, apšmeižti ir pan. Autorei neraštingumo, kaip tam „Uogelės“ personažui, neprikiši, nes rašo ji taisyklinga kalba, mintis dėsto sklandžiai, patraukliai, intriguojančiai. Ir gana gudriai meluodama, nes taikosi į tokį skaitytoją, kuris viskuo patikės ir nesivargins patikrinti, ar pateikiama informacija teisinga. Beje, tokia nepagarba tiesai kartu yra didelė nepagarba skaitytojui, kuris iš esmės laikomas nieko neišmanančiu tamsuoliu, kuriam už gryną pinigą galima pateikti bet kokią nesąmonę.

Perskaitęs tiesą tendencingai iškraipantių interpretacijų prifarširuotą rašinį apie Vydūną, buvau priblokštas ir ilgai nesupratau, kokia tokių niekinančių publikacijų prasmė. Buvo aišku tiek, kad imtasi nuvainikuoti ir subjauroti tuos žmones, kurie tautai yra davę brangių dvasinių vertybių. Antrajame „Playboy“ numeryje dėl Vydūno sukarikatūrinimo pasipiktinusiame skaitytojui atsakoma, kad „Banknotų žmonių“ „rašinių ciklo tikslas (...) atžmoginti stabus“. Taigi, šiuo atsakymu panieka aprašomoms asmenybėms dar labiau sustiprinama – tuos, kuriais tauta didžiuojasi, „Playboy“ pristato kaip stabus. Vien toksai atsakymas yra didžiulis melas vidury baltos dienos. Pirmiausia norisi playboyininkų paklausti, kokie faktai rodo, kad tie tautos veikėjai, kurių portretai puošia mūsų pinigus, yra garbinami kaip stabai? Ar kad jų vardais pavadinamos gatvės, mokyklos, kad kai kuriems pastatyti paminklai, kad leidžiami jų raštai, kad rašomos apie juos knygos? Taip, jie pagerbiami, jų pavyzdžiu ugdomas jaunuomenės patriotiškumas savo valstybės (o gal ji pati – stabų stabas?) ir tautos atžvilgiu, stengiamasi, kad būtų prieinami jų autentiški žodžiai, idėjos, kad jie būtų visapusiškai pažįstami ir pažįstami būtent kaip žmonės, be jų gyvenimo faktų iškraipymo ar idealizavimo. Norinčiam juos pažinti įvairiapusiškai – tiek kaip nuo asmeninio gyvenimo atsietus kultūros ar visuomenės fenomenus, tiek kaip gyvus žmones galimybių šiandien yra pakankamai. Reikia tik norėti jomis pasinaudoti. Aišku, ne visi turi pakankamai tam laiko ir energijos. Bet visada galima surasti, kas apie vieną ar kitą įstabesnę asmenybę galėtų papasakoti, parašyti, kai to prireikia, glaustai, patraukliai, gyvai, intriguojančiai – būtent kaip apie žmogų, kurio nereikėtų „atžmoginti“. Tačiau tasai papasakotojas turi būti besąlygiškai teisingas ir neiškraipyti tos tikrovės, apie kurią pasakojama. „Playboy“ tarsi ėmėsi pasitarnauti savo skaitytojams, stengdamasis juos supažindinti su kasdien ant lietuviškųjų banknotų matomomis asmenybėmis. Deja, tą daro, švelniai tariant, nesąžiningai, o ne taip švelniai – piktybiškai, aprašomąsias asmenybes sąmoningai „suluošinant“, parodant kaip pasigailėjimo vertas pamėkles. Taip išreiškiama panieka ne tik ir ne tiek toms asmenybėms, kiek pačiai mūsų valstybei ir tautai. Iš pateiktų publikacijų galima spręsti, jog „Playboy“ logika sako, kad mūsų tauta yra nevykėlė, nieko padoresnio neturėjusi ir neturinti. Todėl jai nedera savo iškilesniems žmonėms, kurie tikrumoje nesą nieko verti, statyti paminklų, nes pati tauta – stabmeldė, o bet koks paminklas – stabas. Visos civilizuotos tautos gali statyti paminklus, ir jie yra pagarbos ženklai, lietuvių tauta – ne,

nes ji barbarė. Tiesa „Playboy“ rašiniuose apie paminklus lyg ir nekalbama, kalbama tik apie portretus ant banknotų, ir tuo portretus reikia suprasti kaip stabus. Bet sveikas protas sako, kad paminklas yra ryškesnis stabiškumo, kai reikia jį demaskuoti, požymis nei portretas ant banknoto. Iš kitos pusės, jei bandysi paneigti portretuojamų asmenybių stabiškumą – „Playboy“ gali turėti „geležinį“ argumentą: ogi paminklai Žemaitėi, Maironiui, J. Basanavičiui, V. Kudirkai, M. K. Čiurlioniui, S. Daukantui ar nerodo, kad jiems meldžiamasi kaip stabams? Taigi, lietuvių tauta negali turėti savo gerbtinų asmenybių ir šiukštu neturi rodyti joms jokių pagarbos ženklų. Gerbi – vadinasi, meldiesi stabui. Visos tautos, sukūrusios savo valstybes, turi ir savus pinigus, o ant jų – savo šviesuolių atvaizdus. „Playboy“ nebuvo kaip tiesiogiai sakyti, kad klaida yra pati valstybė ir jos pinigai, bet netiesiogiai tą pasakyti bando, nes kokią gi teisę, anot šio žurnalo, Lietuva turėjo rodyti pasauliui jos gyvastį palaikiusiųjų, jos nepriklausomybėn keliančių tiesiusiųjų, netgi ją skelbusiųjų veikėjų portretus. „Playboy“ išsigins taip teigiant. Bet tokį netiesioginį teigimą kuo akivaizdžiausiai patvirtina portretuojamų asmenybių niekinimo metodika. O pagal ją ir pats Jėzus Kristus gali būti paverstas pamėkle ir panašiai suniekintas, kaip ir mūsų kultūros veikėjai. Kristus – Dievo sūnus, tad nėra kaip jo karikatūrinti, bet paimkim bet kurį žmonijos genijų – kiekvieno iš jų gyvenime rasime visko: ir gero, ir ne visai gero, ir netgi blogo. Kiek teko girdėti ir skaityti, kad ir kokios dramatiškos būtų jų biografijos, nė vienas iš jų nėra plačiosios visuomenės akyse suniekintas, apmeluotas, apšmeižtas, nors karčios teisybės ne apie vieną pasakyta daug. Apsiginklavus playboyiška neapykanta tam, kas šviesu, tauru, suniekinti taip, kaip buvo suniekinti Vydūnas ir Žemaitė, bet kurį iškilnesnį mūsų tautos atstovą yra vieni niekai. Taigi, kas ant pinigų bebūtų patekęs, tas būtų „Playboy“ sustabintas ir pagal jo metodiką „atžmogintas“.

Vydūno suniekinimo atvejis ypatingas ir bene aiškiausiai demaskuojantis „Playboy“ menkystę. Šis mąstytojas ir kūrėjas išties buvo ypatingo žmogiško taurumo, kilnios dvasios asmenybė, kuriai ir labai norint tiesiog neįmanoma prilipinti bent kiek labiau į akį krintančią silpnybę. Net norint jį pavaizduoti kaip bent kiek nuodėmingą, ydų neišvengusį, didesnių ar mažesnių prieštaravimų draskomą ir šia prasme įdomų žmogų, tai padaryti yra beveik neįmanoma. Nepataikaujant šiandienos visuomenei pristatyti Vydūną tokį, koks iš tiesų jis buvo, nėra taip paprasta. Toji visuomenė, kurią į savo

gniaužtus vis labiau spraudžia vartotojiškas pragmatizmas, tiesiog negali patikėti, kad tokiu žmogumi iš viso įmanoma būti. Tačiau jeigu nenorime nukrypti nuo tiesos, turime konstatuoti Vydūno fenomeną kaip nenuneigiamą faktą, nepaisant to, patinka jis kam nors ar nepatinka. Matau sarkastišką šypseną plyboyiečių veide: na, argi ne apie stabą sušnekėta? Atsakyčiau taip: jeigu tauraus žmogaus idealą realiai įkūnyti sugebanti (o tam išties reikia nemenkų pastangų) asmenybė yra stabas, tai tokį „stabą“ vienokia ar kitokia forma pagerbti yra šventas reikalas. Bet kam taurų žmogų vadinti stabu, o jo pagerbimą stabmeldiškumu? Pats žodis *stabas*, kaip jį paaiškina žodynai, reiškia religinio garbinimo objektą, kokį daiktą, kuriam meldžiamasi kaip dievybei. Atrodo, iš istoriškai žinomų asmenybių, tarp jų ir Vydūni, Lietuvoje taip nesimeldžiama niekam. Kiek kas bebūtų gerbiamas, neužmirštama, kad jis buvo gyvas žmogus, nors šiandien gal vario ar marmuro statula, jį vaizduojanti, kurio nors miesto aikštėje stovi. O Vydūno nei varinio, nei marmurinio niekur nėra. Taigi, jis ir šia prasme daug mažiau stabiškas negu daugelis iškilų mūsų žmonių, patekusių ar nepatekusių ant banknotų.

Esu daug kalbėjęs ir rašęs apie Vydūną, daug nuoširdžios pagarbos žodžių apie jį pasakęs, bet niekas dar nėra prikišęs, kad tais sakymais meldžiausi jam kaip stabui. Pagarbos žodžiai nuosekliai sekė iš to, ką esu atradęs tyrinėdamas. Lygiai tą patį darė ir daro ir kiti Vydūnu besidomintys tyrėjai ar kritikai. Beje pasišaipymų, kritikos, tiktai korektiškos, darbuose apie Vydūną taip pat esama pakankamai. Kartais su ta kritika visiškai sutinki, kartais norisi su ja polemizuoti, tik niekada dar nėra kilęs noras ja piktintis, prieš ją protestuoti. Deja, sakant šviesiai tiesiai, kas apie Vydūną parašyta „Playboy“ žurnale, laikau ne kritika, ne objektyviu bandymu parodyti jį kaip gyvą žmogų, o kryptingu, greičiausiai užsakytu, niekinimu.

Tad kaip „Playboy“ bando „atžmoginti“ Vydūną?

Suabejojus Vydūno portreto pasirinkimo ant banknoto tikslingumu, tą abejonę pirmiausia bandoma pagrįsti tuo, kad šis kūrėjas „mažai kam žinomas“. O tą autoritetingą teiginį autorė pagrindžia pasinaudodama „Klausimėlio“ metodika: paklausė vieną kitą atsitiktinį žmogelį apie Vydūną ir „sužinojo“, kad dauguma Lietuvos žmonių apie jį nežina tiek, kad jis sukūręs „Tautišką giesmę“, kurios tikrasis autorius yra V. Kudirka. Šioje vietoje kyla įtarimas dėl pačios autorės tiek apklausos, tiek apibendrinimų

sąžiningumo. Keistokai atrodo, kad beveik visi apklaustieji (jeigu tokių iš viso buvo) taip vieningai kalbėjo apie Vydūnui priskiriamą „Tautiškos giesmės“ autorystę. Beje, „Klausimėlio“ laida per televiziją iš ties yra buvusi, ir atsakymų būta gana įvairių ir originalių ir nė vieno nebuvo tokio pat. Na, o tie (ar tas), kurie apie Vydūną tepasakė tikrai tą, ką apklausėja teigia, bus apie jį šį tą girdėję, nes jų atsakymas, tegul ir ne visai teisingas, yra labai netoli nuo tiesos. Vydūnas iš tikro yra sukūręs daug kuo V. Kudirkos „Tautiškai giesmei“ analogišką „Lietuvių giesmę“. Tiek vienoje, tiek kitoje giesmėje savais žodžiais kalbama apie visiškai tapačias tautos būčiai svarbias vertybes. Ši Vydūno giesmė yra skambėjusi per Lietuvos radiją, įvairiuose koncertuose, yra paplitę keli jos įrašų variantai, Vydūno draugija ją pasirinko savo himnu.

Grįžkime prie Vydūno žinomumo ar nežinomumo. O grįžtant tenka konstatuoti nemalonų faktą, kad pati rašinio autorė apie Vydūną labai ne ką težino – nė to minimumo, kiek reiktų sužinoti imantis rašyti ir viešai skelbti. Tačiau ji vaizduoja, kad savo „genialias“ išvadas apie jį daro, jei ne fundamentaliai, tai bent pakankamai juo pasidomėjusi. Kad domėtasi, matosi, bet kad pakankamai – labai abejotina, nes matosi ir tai, kad tyčia ar netyčia jai dažnai vietoj ratų pasigirsta batai. Na pasigirsta, tai pasigirsta, bet labai nesunkiai galima patikrinti, ar teisingai pasigirdo, ir tik tada pasauliui apie tai sakyti. Tiek paties Vydūno raštų, tiek literatūros apie jį yra pakankamai. O apie ką nors rimtai kalbant, juo labiau kritiškai, „Klausimėlio“ metodiką reikia besąlygiškai mesti šalin. Gatvėje sutikti kai kurie „žinovai“ ne tik apie Vydūną, bet ir apie, atrodo, žinomų žinomiausius dalykus (sakykim, apie pačią Lietuvą, Afriką, atomą, Vasario 16-ąją) originaliausių žinių pateiks, daug originalesnių už „Tautiškos giesmės“ priskyrimą Vydūnui.

Tad kaip iš tikro yra su tuo Vydūno žinomumu? Daug metų tyrinėju Vydūno gyvenimą ir kūrybą, kartu stebiu ir žinojimo apie jį sklaidą. Tasai stebėjimas rodo, kad Vydūnas Lietuvoje yra gana žinomas, ne mažiau kaip J. Basanavičius, S. Daukantas, ar tarpukario Lietuvos prezidentai, daugybė gana pasižymėjusių šiandienos kultūros, politikos, visuomenės veikėjų ir, aišku, daug daugiau negu vaizduojasi „Playboy“ korespondentė. Nors, nėra ko slėpti, Vydūnas (kaip ir daugelis kitų iškilių mūsų tautos asmenybių) nėra tiek žinomas, kiek nusipelnė, tiek, kiek davė ir ypač kiek šiandien gali duoti mūsų tautai ir valstybei. Tam daug pasitarnavo ideologinė sovietmečio konjunktūra

ir iki šiandien tebesivelkantis jos šleifas. Vydūnas tais laikais priklausė nutylimų „buržuazinių“ autorių kategorijai, apie jį kalbėti tada buvo ne tik nemadinga, bet ir labai nepageidautina. Tad šiuo požiūriu jam mažiau pasisekė kaip, pavyzdžiui, A. Baranauskui, Maironiui, V. Krėvei, Vaižgantui. Jie bent buvo mokyklų programose, buvo leidžiami jų raštai, kad ir labai kruopščiai parinkti. Apie Vydūną – beveik mirtina tyla. Tai, be abejo, ir šiandien atsiliepia jo žinomumui. Tačiau šiandien jis visuomenėje darosi ne mažiau, o kai kuriais atvejais ir daugiau žinomas už minėtuosius klasikus – dažniau minimas jo vardas, aktualizuojamos jo idėjos, jomis pasiremiamas ar su jomis polemizuojama kalbant apie mūsų valstybėje vykstančius politinius, socialinius, kultūrinius procesus, jo mintimis naudojamosi tiesiog kaip aforizmais. Tačiau apgailestauti vis tik yra dėl ko. Labiausiai dėl to, kad per vangiai einame prie jo palikimo lentynų. Nebėra (nors prieš keletą metų buvo) Vydūno privalomose mokyklų programose. Jo dramų statyti vis dar neišdrįsta teatrai, jo veikalai leidžiami per mažai ir per kukliai – bent savo išvaizda ir poligrafija jie labai toli atsilieka nuo daugelio prabanga dvelkiančių ne ypatingai vertingo turinio leidinių. Apskritai, reikia pasakyti, valstybės paramos Vydūno įtvirtinimui mūsų kultūros apyvartoje dar labai trūksta. Ar ir tas trūkumas – stabo kūrimo požymis?

Na o dabar žvilgterkime, kaip „Playboy“ konkrečiai klibina Vydūno „stabą“, beje, savo pasistatytąjį. Pirmiausia – iškalbingas, viską iš esmės pasakantis (ir didžiai melagingas) pats rašinio pavadinimas – „Ligotas mąstytojas, mylėjęs savo atvaizdą“. Juomi skaitytojas iš karto įtaigojamas, jog Vydūno fenomeno esmė slypi tame, kad jis ligotas ir kad svarbiausias jo gyvenimo siekis buvo susikurti kuo gražesnę savo atvaizdą, kuriuo pridengtų savo ir mažareikšmiškumą ir nevisavertiškumą. O kad pavadinimu reikėtų tikėti, rašinio įžangėlėje autorė pavaizduoja, kad po atidaus domėjimosi („pasikalbėjus su keliais šio veikėjo gyvenimo istoriją išmanančiais žmonėmis, perskaičius amžininkų liudijimus“) susidariusi prieštarinę nuomonę apie Vydūną: „Rytų pasaulėjautos užburtas estetas? Savimyla? Sunkios ligos palaužtas nelaimingas vienišius?“ Beje, tasai „prieštaringumas“ – dėl akių, norint sukurti įsijautimo iliuziją. Autorė visu straipsniu nuo pacituotų abejonių visus klausukus nubraukia. Šioje vietoje meluojama ne tik pačiais tais klausimais, kurie iš esmės yra teiginiai. Meluojama, kad perskaityti amžininkų liudijimai apie Vydūną – rašinyje nė vienu iš jų nepasiremiamas. O ir kaip galėjo autorė pasiremti, nes tiek publikuoti, tiek rankraščiuose esantys atsiminimai

(šių eilučių autorius su daugybe jų yra nuodugniai susipažinęs) nė iš tolo nepatvirtina to, kas teigiama rašinyje. Tiesa, yra paminimi Vydūno amžininkai A. Jakštas ir M. Vaitkus, kurie paklausę vienos paskaitos, nusivylę juo kaip oratoriumi. Tegul ir ne visai tiksliai autorė perpasakoja, kaip ten su tuo nusivylimu buvo, bet faktas nesumeluotas. Atsiminimuose nusivylimų Vydūnu galima rasti ne vieną, bet jie vėlgi atskleidžia mąstytoją būtent kaip žmogų, turėjusį keistenybių ir nebūtinai visiems turėjusį patikti. Bet ir tuo nusivylimus reiškiant niekur nepasireiškia nepagarba ar niekinanti nuostata. O kalbant apie minėtuosius kunigus – rašytojus A. Jakštą ir M. Vaitkų, pasakytina, kad tiek Vydūno asmenybę (nors kai kur pasišaipydami), tiek jo kūrybą (kai kur gerokai pakritikuodami) yra labai aukštai vertinę. Ir ne vien jie – bet ir beveik visi apie Vydūną kalbėjusieji ir rašiusieji. O keistai atrodančių, pasišaipymo vertų dalykų Vydūno elgsenoje būta. Daug kam krisdavo į akis anais laikais ko gero niekieno nepraktikuotas vegetarizmas, elito pobūviuose nelabai įsivaizduojamas absoliutus abstinencizmas, tenkinimasis labai mažu maisto kiekiu, savo miegamojo čiužinio vežiojimas ir pan. Ir niekam nuo tų keistenybių Vydūnas neatrodė menkesnis, blogesnis, mažiau reikšmingas. Žinoma, kartais žmonės tikėdavosi pamatyti pranašą, o pamatydavo, būtent tik žmogų, kurio keistenybės tą žmoniškumą tik patvirtindavo. Taigi, tą atžmoginimą, kuriam angažuojasi autorė, „stropiai“ besiremianti amžininkų liudijimais bei žinovų patvirtinimais, galėjo atrasti jau senų seniausiai buvus. Autorė tvirtina ne tik paskaičiusi Vydūno amžininkų liudijimus, bet ir pasikalbėjusi su keliais Vydūno „gyvenimo istoriją išmanančiais žmonėmis“. Gal ir taip. Bet rašinyje tesiremiama tik vienu – šių eilučių autoriumi. Visi kiti vienaip ar kitaip autorės akiratin patekę pašnekovai – bankininkas, istorikas, psichologas, dietologė – nėra Vydūno gyvenimo žinovai. Psichologas O. Lapinas ir dietologė D. Kaftanikienė yra pasidomėję Vydūno pasaulėžiūra bei mitybos patarimais, tad jų sąlytis su mąstytoju yra tik epizodinis. Apie Vydūną jie savo kompetencijos ribose atsiliepė nors ir kritiškai, bet palankiai ir pagarbiai. Vydūną fundamentaliau tyrinėjusių mokslininkų Lietuvoje yra ne vienas, tačiau rašinyje jie niekur neminimi ir jais nesiremiama. Pagrindinis autorės ramstis – jos pačios fantazija.

Paaiškinę, kaip „sąžiningai“ „Playboy“ korespondentė elgiasi su žinias teikiančiais šaltiniais ir su pačiomis žiniomis, grįžkime prie to, ką ji konkrečiai kalbą apie Vydūną, norėdama jį „atžmoginti“. Taigi, prie to, kad mąstytojas – „ligotas ir mylėjęs savo

atvaizdą, savimyla, sunkios ligos palaužtas nelaimingas vienišius“. Vien tai perskaitęs, tiesiog susiėmiau už galvos: arba aš pats esu labai kvailas, arba tai, kas čia pasakyta, peržengė visas ribas. Bus gal kokie keturi dešimtmečiai, kai tyrinėju Vydūną ir apie jį rašau, išleidau jau tris jam skirtas knygas, parengiau spaudai kelis jo raštų tomus. Rodos, kokių nors nesąmonių mano darbuose niekas neaptiko ir kad visais savo rašymais ir kalbėjimais Vydūno stabą kuriu irgi niekas nepasakė. Didžiausiąją dalį jam skirtos literatūros bei rankraštinės medžiagos išstudijavau. Tiek dirbta, studijuota, rašyta ir tokių elementarių dalykų apie Vydūną nepastebėta! Dar blogiau – ir susipažinus su „genialia“ I. Kamičaitienės diagnoze apie baisų Vydūno ligotumą, nelaimėliškumą, savimyliškumą niekaip viso to nesugebu išvelgti, nors užmušk, kaip toji pati korespondentė sako. Nutariu pasikalbėti su kitais Vydūno žinovais – V. Daujotyte, A. Martišiūte, R. Tamošaičiu, D. Kšaniene, A. Matulevičiumi, D. Kepeniu, B. Aleknavičiumi. Į mano klausimą, ar Vydūnas jiems atrodo toks, kaip jį apibudina „Playboy“ korespondentė, visi vieningai nusistebi, iš kur tokios nesąmonės man, o tiksliau, žurnalistei, ir į galvą atėjo. Grįžtu prie rašinio teksto ir bandau pasiaiškinti, iš kur toks Vydūno įvaizdis autorei atsirasti galėjo. Gilindamasis į tekstą imu išvelgti ne tik melą, bet ir tai, kad autorė begėdiškai manipuliuoja žmogaus fizine sveikata, tarsi ji būtų kokios to žmogaus kaltės dalis. Tokį manipuliavimą kiekvienas padorus žmogus pavadintų elementariausiu cinizmu. Tačiau šį kartą cinizmas yra persipynęs ir su melu. Bent kiek apie Vydūną rimčiau pasidomėjusiam kaip dieną yra aišku – **jis visai nebuvo ligotas**. Ir vaikas, turbūt, supranta, kad ligotas yra toks žmogus, kurį vienokia ar kitokia negalia kamuoja vos ne kiekvieną dieną, kuris nė žingsnio nežengia be vaistų, neapsieina be dažnų procedūrų, buvojimų sanatorijose ir pan. Liga tam žmogui lyg veide užrašyta, bet ir su kovodamas žmogus gali dirbti, kurti, būti visavertis visuomenės narys, nors ir reikalingas supratimo bei paramos. Bet Vydūnas toks nebuvo! Išgyvenęs 85-erius metus, iš jų daugiau kaip 70 gyveno visai nesirgdamas, sveikai, žvaliai, kūrybingai, būdamas žymiai kokybiškesnės fizinės ir dvasinės savijautos negu daugelis stipruolių. Juk ir iš jų retam nereikėjo ar nereikia gelbėtis vaistais ar kartas nuo karto gulti ligos patalan. O ir kiekvienas iš mūsų – normalus, sveiku save laikąs žmogus – retkarčiais susergame, pervargstame, ligoninėn patenkame, chirurgo apdorojami būname ir pan. Tačiau dėl to mūsų niekas ligotais nevadina. Vydūnas ir su retkarčiais užklumpančiomis ligomis susidurdavo daug rečiau

negu susiduriame mes. Būdamas per 60 metų bėgimo lenktynėse nugalėdavo gimnazistus. Daug vaikščiojo, važinėjo dviračiu, mėgdavo plaukioti, nuolat eidavo čiuožyklon, užsiiminėjo joga. Daug jaunesni jam pavydėdavo jaunatviškos energijos, darbingumo, gero ūpo. Šiandienos sveikuoliai Vydūną laiko pavyzdžiu sau patiems, apibūdina jį kaip sveikos gyvensenos pagrindėją Lietuvoje, kaip jos principų taikymo klasiką. Ir še tau – „Playboy“ didžiulėmis raidėmis skelbia: ligotas mąstytojas. Užmušk, bet galvoje netelpa.

Tiesa, šią diagnozę skelbiant, veikta pagal principą: išgirdai sakant apie batus, apsimesk, kad girdi apie ratus. Autorė pasiremia visuotinai žinomu Vydūno biografijos faktu, kad jis paauglystėje ir jaunystėje iš tiesų yra sunkiai sirgęs, kad iš tėvo paveldėjo džiova. Tačiau ji nebuvo viso mąstytojo gyvenimo palydovė. Jeigu toji sunki liga Vydūną būtų palaužusi, vienas iš jo rašytų testamentų būtų įsigaliojęs jam nesulaukus nė trisdešimties. Maždaug tokio amžiaus kapan atgulė kraujais atsikosėdavę tokie mūsų tautos šviesuoliai, kaip J. Biliūnas, P. Višinskis, J. Janonis, R. Bytautas ir kt. (Yra vilties, kad „Playboy“ kada nors pasityčios ir iš jų). Vydūnas, kaip žinome, nepasėkė jų pėdomis. Ir per ilgą gyvenimą įveiktoji liga nevedžiojo jo už nosies, jis ją tiesiog įveikė, išmetė iš savo kūno ir dvasios, ir ji negalėjo daryti ir nedarė jo nelaimingo. Vydūnas gyveno ne prislėgtas, o jautėsi atradęs gyvenimo pilnatvę, kartu ir laimę, nors ir daug išbandymų patyrė. Tai, kad Vydūnas ligą įveikė, o ne ji jį, yra jo valingumo, dvasios stiprumo įrodymas. Vydūnas įstabus ne tik tuo, kad sugebėjo pats išsigelbėti ir tapti saulėtu žmogumi, bet ir tuo, kad padovanojo tautai savąja patirtimi ir filosofine išmintimi grįstą sveikos gyvensenos koncepciją. Jo traktatas „Sveikata, jaunumas, grožė“ iki šiol tebėra klasikinis sveikos gyvensenos vadovėlis, kurio teiginių ir patarimų teisingumą praktiškai išbandė ir patvirtino šiandienos sveikuoliai, pripažino medikai. Tuos teiginius jie rado su kaupiu patvirtintus ir pasaulinėje sveikatingumui skirtoje literatūroje. Šiandienos mokslas kai kuriuos vydūniškosios sveikatingumo sistemos detales gal kiek ir yra pakoregavęs, bet daugelį esminių dalykų patvirtino iš naujo. Negali nenusijuokti, kai rašinio autorė ima vertinti Vydūno sveikos gyvensenos sistemą. Jai keistai atrodo, kad toje sistemoje kalbama ir apie kvėpavimo pratimus, ir namų apstatymo reikalus, ir mitybą, ir pedagogiką. Kažin kas šiandien iš besidominčių sveika gyvensena bent kruopelyte suabejos minėtų dalykų ir jų susiderinimo svarba žmogui norint būti geros savijautos ir

sveikam. Apie tai kasdien girdime ir skaitome visur – laikraščiuose, žurnaluose, knygose, radijuje televizijoje. Kalbama čia ir apie saviugdą, emocijų, jausmų suvaldymo, mąstymo kultūros ypatingą svarbą sveikatai – apie tuo dalykus, kurie yra susiję su pedagogika. Keista, kad tokių dalykų sąsajos su žmogaus sveikata „Playboy“ korespondentei atrodo keistai. O gal nieko keisto čia nėra: juk „Playboy“ kovoja prieš drovumą, už neapribotą seksualumą, erotinių fantazijų laisvę, tad kokie čia gali būti susivaldymai, saviugda, vidinė kultūra?

Kita, šalia ligotumo, didžioji „Playboy“ atrastoji Vydūno nuodėmė, leidžianti suabejoti teise būti jo portretui ant banknoto – jo gražios nuotraukos. Jos esančios šio mąstytojo dabitiškumo, garbėtroškiškumo įrodymas. Sveikas protas sakytų: kuo pati savaimė dėta graži žmogaus nuotrauka? Žinoma, būna nuotraukų, iš kurių galima spręsti apie kai kuriuos išskirtinius žmogaus charakterio bruožus, ypač rodančius jo psichopatiškumą, ypatingai pabrėžtą susireikšminimą, didybės maniją. Tokių bruožų Vydūno nuotraukose, atrodo, neįžvelgia ir pati rašinio autorė. Išėjusiu tašku jos išvedžiojimams tampa pats nuotraukų gražumas, jų surežisuotumas, rodantis besifotografuojančio norą patraukliai, gražiai atrodyti. Nemanytume, kad Vydūnas iš ties tokio noro neturėjo. Bet – na ir kas? Ar dėl to jis vertas būti suniekintas, prie gėdos stulpo prikaltas, didelėmis raidėmis „neįveikiamo narcizo sindromo“ diagnozę pažyminti? Autorė, gal taip įsitikinusi būdama, gal kieno verčiama, tai be jokių skrupulų daro. Taip daryti gal ir būtų galima, jei apie Vydūno fotografavimosi intencijas, kuriomis siekiama save ypatingai sureikšminti, būtų kas nors (ne vienas ir ne kartą) paliudijęs, atkreipęs dėmesį. Deja, tokių paliudijimų aptikti neteko. Neatrodė, kad ir rašinio autorė jų būtų aptikusi, nes nenurodo. Yra tik žinoma, kad viena kita atsitiktinai daryta nuotrauka Vydūnui nepatikusi, bet iš to jokio kriminalo jis nedarė ir niekam jokių pretenzijų nereiškė. Rodos, tai telefonu sakiau mane kalbinusiai autorei. Ar mums patiems visos mūsų nuotraukos patinka, ar kai kurių nesuplėšom, nesudeginame? Negi tai darome iš didybės manijos? Sakome, tai žmogiška. Išėjusiu, mums žmogiška, Vydūnui – ne.

Vydūnas fotografuodavosi nei daugiau, nei mažiau kaip bet kuris kitas iškilėnis ano meto žmogus. O fotografuodamasis išties stengėsi būti pasitempęs, tvarkingas, o pozas paprastai nustatydavo ir dabar nustato fotografai. Pasakyčiau, jie Vydūną mėgdavo, nes jo veidas buvo fotogeniškas. („Playboy“ tame ko gero įžvelgtų paties mąstytojo

kalte). Jeigu pagal Vydūno santykį su fotografijomis darome išvadą, kad jis – save įsimylėjęs narcizas, dabita, tada tokiais laikykime absoliučiai visus žymesnius (ir ne tik) jo amžininkus tiek Lietuvoje, tiek kitur. Visi, kas tik fotografuodavosi, nuotraukose norėjo atrodyti patraukliai, inteligentiškai, simpatiška. Pavartykime prieinamus kad ir eilinių žmonių albumus, iliustruotus leidinius – visur iškilios ir iškilūs, gražios ir gražūs, simpatiškos ir simpatiški ponios ir ponai.

O dėl Vydūno santykio su dailininkų darytais portretais pasakytina štai kas. Iš dailininko kiekvienas portretuojamasis laukia, kad jis savo kūriniumi pasakytų apie jį daugiau negu galima spręsti pagal išorę – atspindėtų jo charakterį, bent kiek praskleistų jo vidaus pasaulį, prakalbintų sielą. Ne visi dailininkai tuos lūkesčius pateisina, ne visada sukurtą portretą vienodai traktuoja jo kūrėjas ir jo herojus. Vydūnui iš tiesų ne visi dailininkų sukurti portretai patikdavo. Bet kas tame patikime ar nepatikime yra atstumiančio, negatyviai egocentriško, nepagydomai narciziško? Rašinio autorė tokio klausimo nekelia ir tvirtai teigia – Vydūno portretai nenuginčijamai byloja apie „neįveikiamą narcizo sindromą“. Sunku stipriau (ir melagingiau) pasakyti.

Tą sindromą, autorės giliu įsitikinimu, dar labiau paryškinęs Vydūno žavėjimasis J. Basanavičiumi ir, gal būt, pašamonėje (!) radęsis noras būti į jį panašiam. Net ir tai, kad Vydūnas po kaklu ryšėdavo tautinę juostelę, irgi tampa narcizo sindromo požymiu. Nors užmušk, Vydūnas pašėlusiai norėjęs „atrodyti taurus, išmintingas, gražus“, nors toks nebuvęs, nes dėl savo nedidelio ūgio, liesumo, blyškumo atrodęs kaip koks šešėlis su tautine juostele po kaklu. Taigi, dar ir nepilnavertiškumo sindromas.

Autorė vaizduodama, jog su Vydūnu susipažinusi gana išsamiai, rašo: „Paskaičius dokumentus (įdomu – kokius?), akivaizdu, jog Vydūnas savo išvaizdą aiškiai sureikšmindavo“. Savo gėdai turiu prisipažinti, kad man tokių dokumentų matyti neteko. Būtų labai puiku žinoti, kur jie yra ir su jais (jei neslapti) susipažinti. Matyt, kaip vieną iš tokių dokumentų ji cituoja 1946 m. rašytą Vydūno laišką (tiksliau sakant, savaip perpasakoja vieną jo vietą). Tas laiškas autorę labiausiai ir nustebinęs „savotišku atviru pagyrūniškumu“. Apie tą „pagyrūniškumą“ skaitytojas pats galės spręsti iš pirmų lūpų – t. y. iš tikslios šio laiško citatos, kurią netrukus pateiksiu. Pirmiausia pacituokime pačią rašinio autorę: „Jis pats (Vydūnas – V. B.) ponai X net septynių puslapių laiške

(pabraukta mano – V. B.) aprašo epizodą, kuris mane nustebino savotišku atviru pagyrūniškumu. Ar gali būti, kad šitoks elgesys tais laikais buvo įprastas?“ Toliau seka „citata“ iš minėtojo laiško. Teisingumo dėlei pasakytina, kad tai jokia citata, o pačios autorės sumontuotas tekstelis, įpinant į jį vieną kitą paties Vydūno žodį. Galima būtų į tą faktą nekreipti dėmesio, jei tuo teksteliu būtų tiksliai perduodama tai, kas sakoma Vydūno laiške. Skaitytojas tesprenžia pats, ar taip galėjo būti, kaip sakoma autorės neva perduodamuose Vydūno žodžiuose, kad „1946 m. lapkričio 11 dieną mažame Prūsijos mieste siautėja pergalės džiaugsmo apsvaiginta kariauna“ (citata iš I. Kamičaitienės rašinio). Jeigu mūsų turimos kuklios istorijos žinios neapgauna, tą tiksliai nusakytą dieną (1946 m. lapkričio 11 d.) visi pergalės džiaugsmi jau seniai turėjo būti ataušę ir daugiau kaip metai nebe kariauna ten siautėti, o kolonistai kurtis ar įsikūrę būti. Jeigu „cituotasis“ laiškas nebūtų prieinamas, autorė galėtų visus tikrąja to žodžio prasme kvailinti, pačiam Vydūnui dar ir sklerozę prirašydama: jis, mat, neatsimenąs, kas kada buvo. Laimei, tas vokiškai rašytas laiškas yra labai lengvai prieinamas, nes kelis kartus jo vertimas pas mus publikuotas buvo. Dėl to ne taip sudėtinga patikrinti, ar korektiškai elgiamasi juo disponuojant. Patikrinus paaiškėja, kad, švelniai tariant, tikrai nekorektiškai. Kad pateikiama ne tiksli citata, o jos fabrikatas – dar pusė bėdos. Bent tame fabrikate aprašomas epizodas beveik toks ir buvo kaip ir tikrajame laiške aprašytas. Bet grįžkime prie mūsų jau cituoto pačios autorės teksto. Jame aiškiai pasakyta, kad Vydūnas septynių puslapių laiške aprašo vieną epizodą. Tame pasakyme yra viena teisinga informacija – pats laiškas išties kokių gal septynių puslapių. Bet epizodas, apie kurį kalbama, aprašytas ne per visus tuos puslapius, o per kokias penkias-septynias eilutes. Visas laiškas (prieinamiausia jo publikacija V. Bagdonavičiaus knygoje „Sugrįžti prie Vydūno“, Vilnius, 2001) skirtas aprašyti dramatiškai dvejus metus (nuo 1944 m. spalio iki 1946 m. rugsėjo) trukusiai karo keliais besievakuojančio bėglio kelionei nuo Tilžės iki Detmoldo. Čia pateikta daug šturpių tos kelionės epizodų, tragiškų įvykių, skaudžių išgyvenimų, labai sunkių išbandymų ir praradimų, kuriuos patyrė aštuntą dešimtį bebaigiąs Vydūnas tos tragiškos kelionės metu. Tame aprašyme jokio gyrimosi – tik sukrečiantys faktai. Tiesiog stebina to senolio tvirtybė ir ištvermė. Tačiau sunkiu ligoniu Vydūną išvadynusi „Playboy“ korespondentė apie tai nė mur mur.

Taigi, tą „dokumentus įsiskaičiusią“ žurnalistę pagyrūniškumu nustebinęs epizodas – tik vienas iš daugelio, tik mažytė mūsų aptariamo laiško dalelė. Kadangi pats Vydūnas jį perteikia labai lakoniškai, laiško dalį apie jį pacituosime ištiesai, tik paaiškinsime, kad tai buvo 1945 m. sausio pabaigoje ar vasario pradžioje dvare netoli Piliavos (dabar Baltyjskas), rusams tą dvarą užėmus. „Man teko keistas uždavinys, – rašo Vydūnas. – Jeigu, man stovint prie įėjimo į kambarį, kuriame gulėjo moterys, įeidavo rusai, jie apšviesdavo mane žibintuvėliu, nusilenkdavo, persižegnodavo ir pasitraukdavo. Taip tęsėsi visą naktį“.

Jeigu nežinotum viso laiško turinio ir jame aprašomų įvykių konteksto, gal ir galėtum, jeigu labai norėtum, ir šitoje citatoje išvelgti didybės manijos apraišką. Autorė to labai nori ir išvelgia, tiksliau sakant – sufantazuoja. Net viso laiško neskaičiusiam viskas atrodo labai paprasta. Vydūnas brūkšteli eilutę kitą apie tai, kas tą naktį buvo – ir tiek. Rusų kareiviai žibintuvėlio šviesoje pamatydavo liesą žilabarzdį senolį, kuris jiems pasirodydavo gal kaip kokia dvasia, persižegnodavo ir sprukdavo išsigandę ar susigėdę. Taip buvo, ir tiek. Vydūnas beveik visus minėtosios kelionės nuotykius aprašė, trumpai aprašė ir šį. Elementaru, pasakys kiekvienas skaitytojas – ką čia pakomentuosi. Rašinio autorė, taip pat pasakiusi, kad „šis laiškas nereikalauja komentarų“, vis dėlto savo komentarą su klaustukais ir šauktukais įbruka. Štai jis, tas komentaras: „Šilto ir šalto mačiusi karinga apsvaiginta armija nusilenkė prieš šventąjį Vydūną? Jie gi nežinojo, kas jis toks!“ Jei nežinotum išankstinės žurnalistės nuostatos suniekinti Vydūną, tokie komentuojuojantys šūksniai labai stebintų. Bet ir tą nuostatą žinant, vis dėlto maga rašinio autorę paklausti: kurgi pasakyta, kad pats Vydūnas save laikė šventuoju? Ir iš kur autorė ištraukė, kad Vydūnas buvo paranojiškai įsitikinęs, jog tie kareiviai turėję žinoti, kas jis toks? Jis paprasčiausiai jautėsi vienu iš tūkstančių nelaimingųjų karo bėglių, kuriems nebuvo nieko kito, kaip pasikliauti Dievo malone. Į tuos klausimus galime atsakyti mes patys, konstatuodami, jog autorės fantazijai nėra ribų.

Siekiant parodyti, kad Vydūnas buvo apsėstas didybės manijos, pasirenkamas dar vienas „įtikinantis“ argumentas. Autorė rašo, kad „Vydūnas, pasiekęs pripažinimą, sulaukdavo įspūdingų apibūdinimų – ir jiems neprieštaraudavo“. Teiginys, pasakytume, trivialus, konstatuojantis niekuo nestebinantį faktą. Iš karto norisi paklausti: na ir kas iš to? Turint papildomos informacijos, tą faktą būtų galima vienaip ar kitaip interpretuoti.

Tos papildomos informacijos autorė neturi, bet sau norima linkme interpretuoja drąsiai ir taip įtaigoja skaitytoją: Vydūnas garbėtroška. Aš informacijos tokiai interpretacijai pagrįsti neturiu. Kaip ir kiekvienai iškilesnei asmenybei, Vydūnui irgi buvo pripažinimas, pagarba, gražūs tos pagarbos žodžiai, kai kurie iš jų pernelyg įspūdingi, net pompastiški. Kad Vydūnas nuo jų kartais nejaukiai pasijusdavo – žinau. Tik nežinau, kas rodytų jo išdidų pūtimąsi nuo tų ne visada saikingų pagyrų. Pasakyta, kad Vydūnas neprieštaravo joms. Pagalvokime sveiku protu: kaip atrodytų, jei Vydūnas ar koks kitas garbingas sukaktuvininkas po iškilmingesnio pagerbimo viešai per laikraščius ima paneiginėti, kad jis visai ne toks, kaip jį apibūdino kai kurie auksaburniai oratoriai ar rašiusieji, kad tokie ir tokie jo nuopelnai ne visai tiksliai įvertinti, kad kai kurie palyginimai yra tiesiog absurdiški, nes kaip gi, pavyzdžiui, žmogus gali būti panašus į ledkalnį ar ugnį. Ar būtent toks paneiginėtojas neatrodytų pasipūtėliškas ir mažų mažiausiai keistas? Gal pagal tokią logiką Vydūnui reikėjo į teismą kreiptis, kai vienų sukaktuvių metu Vytauto Didžiojo universiteto rektorius Mykolas Romeris jį mėšlu ir chuliganu (žinoma, toms sąvokoms alegorinę prasmę suteikdamas) išvadino?

Nereikia keltis į anuos laikus. Kiek mes patys savo ausimis esame girdėję ir rimtų, ir ne visai rimtų, pelnytų, ir ne visai pelnytų pagarbinimų iškilesniems ir ne taip iškiliems mūsų laikų sukaktuvininkams. Tik nė karto neteko girdėti ar skaityti kokio nors paprieštaravimo dėl tų liaupsių. Naivu tokias labai gerai žinomas tiesas sakyti. Bet negali nesakyti, kai jomis bjauriai manipuluojama. Ne kiekvienas skaitytojas pagalvos ir suvoks, kad argumentai, „įrodantys“ garbingo mąstytojo garbėtroškiškumą, yra tiesiog šakėmis ant vandens rašyti.

Gudriai mezgamų melų pynė rašinyje apie Vydūną tuo nesibaigia. Pasirodo, šis taurus kūrėjas ir meilužių būtinai turėtų būti turėjęs. Nesvarbu, kad nėra tą patvirtinančių duomenų nei literatūroje, nei amžininkų paliudijimuose, bet argumentas šiai prielaidai išties genialus. Anot autorės, Vydūnas galėjęs turėti meilužių „dėl to, kad sergantieji džiova beveik visada pasižymėjo padidėjusiu seksualiniu apetitu“. Manau, kad tokia „Playboy“ korespondentės „išmintis“ nereikalinga jokių komentarų. Galiu pasakyti tik tiek, kad tie, kas pažinojo Vydūną, nuo tokių į jokus sveiko proto rėmus netelpančių „prielaidų“ šiandien karste apsiverstų. Drąsiai galiu pasakyti, kad vien išdrįsimas taip parašyti rodo „Playboy“ bendradarbę neturint nė žaliausio supratimo apie Vydūno

pasaulėžiūrą, moralinius įsitikinimus, bent apie ką jis rašė savo kūrinuose. Kažin ar iš viso ji būtų ėmusis plunksnos savo užduočiai įvykdyti, jeigu būtų bent pavarčiusi Vydūno net penkių leidimų susilaukusią knygą „Gimdymo slėpiniai“, kurioje pateikiama lytiškumo, lytinio gyvenimo, žmogaus atėjimo į šį pasaulį paslapties samprata. O gal tą plunksną reikėjo pakreipti kitaip ir su šia lietuvių tautoje gimusia samprata supažindinti savo skaitytoją, atkreipiant jo dėmesį į su seksu susijusių dalykų šventumą ir atsakingumą jų atžvilgiu. Gal apnuoginimo drąsa, kuri šiandien nebėra jokia drąsa, besipuikuojantiems erotikos riteriams reikėtų parodyti kitokią drąsą – atkreipti dėmesį į dvasinius lytiškumo ir lytinio gyvenimo aspektus, kuriuos turiningai ir drąsiai kėlė Vydūnas.

Kad Vydūnas būtų ne tik suniekintas kaip žmogus („Playboy“ tai vadina „atžmoginimu“), bet ir sumenkintas, o gal ir visai eliminuotas jo reikšmingumas mūsų kultūrai, rašinyje griebiamasi dar vieno demagoginio triuko. Visi, kurie bent kiek Vydūnu esame domėjęsi, pasirodo, nežinojome tokio labai paprasto dalyko – **Vydūnas gi visai ne lietuvis, o tokiu vardu pasivadinęs vokiečių mąstytojas**. Tokia įžūli nesąmonė, matyt, paskelbta tam, kad išbandytų mūsų kantrybę ir pasitikrintų, ar dar bent kiek turime nacionalinio orumo. O gal čia paspėsti spąstai? Visu rimtumu piktinsimės įžūliomis nesąmonėmis, o mums parodys špygą ir pasakys: ar jumoro nebesuprantate, čia viskas ant juoko parašyta. Kad ne ant juoko, atrodo, pripažino ir pats „Playboy“, antrajame savo numeryje pasipiktinusiame skaitytojui rimtai paaiškinęs, kad „Vydūnas nors buvo lietuvių tautybės, bet vis dėlto turėjo Vokietijos pilietybę“. Tas, kas rašė tą paaiškinimą, nepasivargino dar kartelį žvilgtelti į patį Vydūnui skirtą I. Kamičaitienės rašinį, kuriame paaiškinant nevienareikšmišką mąstytojo giminaičių požiūrį į jį, aiškiai parašyta: „Juk jis, **vokietis**, lietuvybę kėlė aukščiau visko, o kuriam vokiečiui tai gali labai patikti“. Taigi, kaip „Playboy“ beišsisukinėtų, rašinyje apie Vydūną triūbijama kaip apie **vokiečių tautybės vokiečių mąstytoją**. Mus stebina abiejų viena kitai prieštaraujančių versijų „genialumas“ ir nesiskaitymas su elementaria logika. Pagal „pilietybės“ versiją, vokiečių, o ne lietuvių poetais, rašytojais turėtų būti M. Mažvydas, K. Donelaitis, K. Milkus, L. Rėza ir daugybė kitų, o S. Daukantas, A. Baranauskas, M. Valančius, S. Stanevičius, J. Biliūnas ir keliolika kitų turėtų garbingai atstovauti rusų literatūrą ir būti vadinami rusų rašytojais. Rusais turėtų būti vadinami ir daugelis lenkų literatūros klasikų ir kultūros veikėjų. Taip ir norisi paklausti: ar ne kvailių ieškote, ponai „Playboy“ leidėjai? Nėra

jokių abejonių, kad tokiais ir laikote savo skaitytojus. O priimant I. Kamičaitienės versiją, reikėtų pasidomėti, kuo Vydūnas praturtino vokiečių filosofiją, nes jis – „vokiečių mąstytojas“, taigi, turintis stovėti šalia I. Kanto, G. Hėgelio, A. Schopenhauerio, F. Nietzsche, o ne tarp lietuviškąją filosofinę mintį vysčiusių S. Šalkauskio, A. Maceinos, R. Bytauto, V. Sezemano. Deja, jokiose vokiškose enciklopedijose bei filosofų žinynuose Vydūno tarp vokiečių filosofų aptikti neteko, nors kai kuriuose iš tų šaltinių jis pristatomas, bet tik kaip lietuvių filosofas ar rašytojas. Iki šiol tokia nesąmonė, kokią skelbia „Playboy“, niekam iš šių bei tų apie savo kultūrą žinančiųjų nebuvo šovusi galvon. „Playboy“ padarė revoliucinį atradimą, tuo paneigdamas daug dešimtmečių trukusią literatūrologų, kultūrologų filosofijos istorikų „apsižioplinimą“. Atradimas tikrai vertas „Auksinio svogūno“.

Irodinėdama, kad Vydūnas – vokiečių, I. Kamičaitienė, aišku, primins tą savo rašinio vietą, kurioje minimas pokalbis su viena iš Vydūno giminaičių – Berlyne gyvenančia Brita Storost (vieno iš Vydūno brolių, tik ne Jurgeno, o Georgo (Jurgio) anūke). Ji iš tiesų kalba vokiškai, lietuviškai visai nemoka, yra Vokietijos pilietė ir identifikuojasi kaip vokiečių. Ji žurnalistei ir pasakiusi, kad giminės apie Vydūną nėra vienareikšmiškos nuomonės. Na, o išvada, kad Vydūnas „vokiečių, lietuvių kėlė aukščiau visko, o kuriam vokiečiui tai gali labai patikti“, padarė jau pati žurnalistė – logiškai ir geniali, kaip ir visas kitas išvadas. Su Brita, kaip ir su jos pusbroliu Jurgenu Storostu, ne kartą teko bendrauti ir man. Tiek viena, tiek kitas nėra net suabejoję dėl savo dėdės – senelio, kartu ir jo brolio, t. y. savo tikro senelio, lietuviškos kilmės, taigi ir savo lietuviškų šaknų. Jeigu neignoruosime konkrečių istorinių faktų, kuriuos daug kartų yra paliudijęs pats Vydūnas, turėsime pripažinti, kad šeima, kurioje gimė Vydūnas, kaip ir dešimtys tūkstančių šeimų to meto Rytų Prūsijoje, t. y. Mažojoje Lietuvoje, buvo absoliučiai lietuviška. Lietuviai buvo, lietuviškai kalbėjo ir lietuviškai vaikus mokė bei auklėjo tiek tėvas, tiek motina. Tik, deja, taip atsitiko, kad Vydūno broliai ir seserys savo lietuviškumo jau nebebrangino, tarnaudami vokiškose įstaigose, suvokiečių ir savo palikuonių jau nebemokė lietuviškai. Yra pasaulyje toks reiškinys kaip nutautėjimas. Daugumą Rytprūsijoje, t. y. Vokietijoje, gyvenusių lietuvių toji nutautėjimo (veikiausiai metodiško nutautinimo) banga, kuri Vydūno laikais buvo ypač stipri, pasiglemžė. Tačiau nemaža dalis atsilaikė ir aktyviai su ta banga kovojo. Vydūnas be jokiausių abejonių

išlikdamas lietuviu, stojo kovotojų už lietuviybės išlaikymą priešakin, o tai, ką jis sukūrė kaip rašytojas ir filosofas, tapo visos lietuvių tautos pasididžiavimu. Ir staiga 2008 m. pabaigoje iš „Playboy“ sužinome sensacingą naujieną: Vydūnas – vokietis, vokiečių mąstytojas. Čia jau, mielieji, įžūlus spjūvis visai tautai į veidą, ir to spjūvio niekaip nepateisinsi.

Dar viena Vydūnui suniekinti skirta detalė iš I. Kamičaitienės rašinio. Tai – mistiniai „Vydūno siaubingai nemėgstantys“ šiandienos žmonės. Greičiausiai jie yra pačios autorės išgalvoti (o gal tai jos pačios alter ego?). Jei neišgalvoti – tai jie yra daugiau negu keistas fenomenas. Patikti ar nepatikti tiek iš praeities, tiek iš dabarties dalykų kiekvienam gali daug kas, Vydūnas – irgi. Kai kam, sakysim, nepatinka Maironis, E. Mieželaitis, S. Parulskis. Na, ir kas? Juk čia skonio reikalas. Bet siaubingas nekontingencijos kvepia tuo, kas elementariai nebenormalu. Tokį nekontingenciją reikia tik užjausti ir pasakyti, kad čia jau ne Vydūno (ar kieno nors kito), o jo paties problema. Tokie nekontingencijai gyvenime labai daug ko nekenčia – iš esmės visko, kas ne pagal jų kurpalį.

Dar vienas įtarimą keliantis rašinio personažas – „vienas iš dabarties kritikų“, visai žiniškai griežtai rėžęs, kad Vydūnas geriau būtų tylėjęs ir negadinęs protingo žmogaus įspūdžio (atseit, toks jis iš tikro nebuvo, o dar ir nevykęs oratorius buvęs). Gal ir gerai tas kritikas, jei toks iš viso buvo, padarė, savo pavardę gėdydamasis skelbti, bet ne dėl to, kad ministerija stipendijos jam neduotų, o dėl to, kad nesąmonės tauškia: kada ir kur tas pasipūtęs kritikas Vydūną regėti ir girdėti galėjo, kad taip autoritetingai apie jo kalbėjimą porina. Tasai personažas bus irgi autorės nevykusiai sugalvotas tam, kad apie Vydūno postamentą (atseit, kurį pajudinti visi bijo) dar kartą primintų. Ką padarysi, kad jos pačios fantazijoje gimusi Vydūno didybė vis vaidenasi.

Rašinys apie Vydūną ne tik melagingas, bet ir glitus, klastingas. Nieko apie mąstytoją nežinančiam skaitytojui tarsi stengiamasi pateikti, atrodytų, nepagražintą, realų jo portretą, nenutylėti ne visai patrauklių jo bruožų, atskleisti jį kaip gyvą žmogų, nebijoti jo pakritikuoti – žodžiu, nukelti nuo postamento. Esą mes „dar nepripratę kritikuoti tų, kuriuos istorija tarsi patikrino ir ties jai padėjo pliuso ženklą“. Štai čia ir slypi klasta ir užsibarikadavimas nuo galimos ir labai tikėtinos kontrkritikos. Po tariamos kritikos („sužmoginimo“ ar „atžmoginimo“) skraiste kurpiami ryškiai deformuoti vaizdiniai, o jei

pabandysi tokią „kritiką“ demaskuoti, bematant gali būti apšauktas, kad esi dogmatiškas stabų gynėjas, liguistas šventeiva, paranojiškai reaguojantis į bet kokių tų stabų pusėn mestą akmenėlį. Tokią barikadą pasistačius, galima savo kritikos taikiniu pasirinktą auką dažyti melų dažais kaip nori. O kad tas dažymas bent kiek įtikinamas būtų, į tuos dažus galima kokią šimtąją dalį ir tikrų dalykų įmaišyti, prisigalvoti nebūtų pašnekovų, realių pašnekovų mintis sukraipyti, suteikti joms visai kitą prasmę negu jie patys teikė, tariamais dokumentais pamosikuoti, tariamas apklausas surengti. Visa tai „Playboy“ korespondentė padarė ir pateikė, deja, ne „atžmogintą“ Vydūną, o karikatūriškai jį vaizduojančią pamėklę. Tas pats, tik gerokai vulgariau, padaryta ir su Žemaite.

Koks būtent tokio „atžmoginimo“ tikslas? Atsakymas į šį klausimą peršasi toks. „Playboy“ ideologai niršta, kad dar vis dėlto tebeegzistuoja fundamentaliųjų tradicinių vertybių pasaulis, kad didžiojoje tautos dalyje tebeveikia moralės, padorumo principai. O jie norėtų manipuliuoti tokia žmogaus sąmonės nuostata, kuri būtų orientuota į hedonizmą, į primityvų vartotojiškumą, į tai, kas maitina žmogaus silpnybes ir marina jo dvasios polėkius ir galias. Tradicinės vertybės – kliūtis tokiai orientacijai, todėl ir stengiamasi jas visomis išgalėmis eliminuoti. Taip norima žmogų nužmoginti, įvilioti jį į pseudovertybių pasaulį ir ten įkalinti, kad nebegalėtų pakvėpuoti tyru tauresnės kultūros oru. Įkalintajam nebereikia nieko, kas bent kiek primintų laisvą dvasią – žmoniškumo pagrindą. Tegul Vydūnas, Žemaitė, V. Kudirka, Maironis, S. Daukantas, M. K. Čiurlionis, S. Darius, S. Girėnas traukiasi iš kelio – į žemę, kuri kol kas dar Lietuva vadinasi, ateina nauja gadynė. Jos vertybinius popierius puoš visai išsiraičiusių nuogų mergelių atvaizdai, kuriais išreiškiama tiek tesiekianti toje gadynėje gyvensiančio žmogaus gyvenimo prasmė.

Dar vienas galimas atsakymas. Niekam tos „Playboy“ spausdinamos nuogybės didesnio įspūdžio nedaro, niekas ir protestuoti dėl jų nepuola. Tad reikia kitokių provokacijų, ne tik seksualinį geidulį, bet ir pyktį keliančių. Ciniškas vertybių dergimas kaip tik ir yra tokia provokacija.